

Expressiv kommersiell fotodokumentation av patienter på skadeplats. En retrospektiv studie av ambulanspersonalens självupplevelser av massmediers fotodokumentation av patienter i Norge

Jörgen Lundälv¹, Einar Volden²

Scand J Trauma Resusc Emerg Med 2004; **12**; 236-242

Correspondence

Jörgen Lundälv, Ph D

Department of Social Work

Göteborg University

Sprängkullsgatan 23, P.O. Box 720

SE 405 30 Göteborg, Sweden

E-mail: Jorgen.Lundalv@socwork.gu.se

¹ Senior Lecturer, Researcher, Department of Social Work
Göteborg University, Sweden

² Editor, Ambulanseforum, Trondheim, Norway

ABSTRACT:

INTRODUCTION AND PURPOSE: The purpose of this retrospective study was to investigate and analyze accident scene photography and victims' privacy against news media in Norway. A retrospective study of self-reported experiences of news media incidents among ambulance crew in Norway was undertaken in 2002.

MATERIAL AND METHOD: The data of 24 respondents (ambulance crew) were collected in October 2002 in Norway. The average age, which was ranging between 23 – 64, was 40,5. The material included totally 3 354 injury event (437 fatal injury event) in Norway. Variables as respondent's sex, age, education, type of injury event, type of news media (local, regional or national press or television) self-experiences of media-covering, were recorded retrospectively.

RESULTS: In our study, 71 percent of the ambulance crew reported that news photographer systematically take images of patients with serious injuries and/or killed patients. Concept as disrespect are useful to describe this phenomena. 25 percent of the respondents reported that news photographers often take photographs of trauma patients inside the emergency medical vehicle.

CONCLUSIONS: Our study showed self-experiences of ambulance crew concerning news media at the scene of accidents and examples/incidents of disrespect of patients in vulnerable situations in Norway.

KEYWORDS: EMS-photography, accident scene, extrication, ethics, ambulance crew, photojournalism, resuscitation, injury reporting.

Introduktion

Skadeutfall och konsekvenser av skadehändelser i trafiken blir kända för allmänheten i första hand genom den rapportering som press, radio och tv genomför. Medierna har visat sig ha goda potentialer att fungera skadepreventivt (injury prevention) i sin nyhetsrapportering (1). Samtidigt har i Sverige den nationella medierapporteringen av skadehändelser visat sig styras av andra faktorer än skadehändelsernas förekomst och konsekvenser (2). Nyhetsmedierna rapporterar om dessa skadehändelser eftersom de anses ha ett betydande nyhetsvärde och därmed också ett allmänintresse. Skadehändelserna innehåller även betydande inslag av mediedramaturgi och innehåller även en hög informationshastighet. Genom en snabb och korrekt rapportering i press, radio och tv kan medierna även bistå med att viktig krisinformation kan förmedlas av räddningstjänst, hälso- och sjukvård samt av polis. I dessa situationer kan medierapporteringen sägas bestå av ett uppenbart preventivt lärande.

För att säkerställa att korrekt information lämnas från sjukhus till massmedia har standardiserade formulär använts och rekommenderats (3). Försök har bedrivits med sådana formulär i Finland, Sverige och Norge sedan 1990-talet.

Skadehändelser behöver nödvändigtvis ej ses ur ett allmänintresse utan bör även ses utifrån särintressets horisont (4). I samband med att en skadehändelse inträffat benämns området för skadeområde. Skadeplatsen (Accident scene) inkluderar det område där skadade befinner sig medan riskområdet innefattas av ett område där skadade riskerar att få fler och/eller förvärrade skador. Det sjukvårdande arbetet genomförs på uppsamlingsplatsen för skadade, oskadade respektive för döda (5). På samtliga dessa områden och platser är det tänkbart att såväl journalister och fotografer kan röra sig fritt för att kunna fotodokumentera skadade, oskadade och döda personer (6).

En amerikansk studie visar att medierna är okänsliga för olycksoffers smärta. En studie av Papper vid Ball State University visar att det är vanligt att medierna specifikt de lokala tv-medierna uppvisar insensitivitet till patienter som utsatts för traumatiska upplevelser i form av skadehändelser och våld (7). Studien visade att 60,2 procent av totalt 1 003 personer som representerade allmänheten ansåg att reportrar var okänsliga i sin bevakning avseende patienters smärta och utsatthet. 46,3 procent av 262 tillfrågade nyhetschefer vid lokala tv-stationer uppgav att deras reportrar uppvisade ett okänsligt beteende

gentemot patienter som drabbats av skadehändelser och våld (7). För att ge ett extra patientskydd mot en intensiv och närgående medierapportering har lagstiftarna i USA genom en ny lagstiftning benämnd HIPAA – the Health Insurance Portability and Accountability Act försökt att begränsa hur mycket information som ett sjukhus exempelvis kan lämna ut om en patient som drabbats av en skadehändelse i trafiken (8). Exempelvis kan patientens tillstånd endast lämnas ut om patienten själv samtyckt till detta. Samma förhållanden gäller ambulanspersonal. Barbara Cochran vid Radio-Television News Directors Association & Foundation i USA skriver följande: "Ambulance drivers, as medical personnel, are covered by the rules and will be unable to provide information as they have in the past" (8). Kritik mot denna lagstiftande återhållsamhet att utelämna skadeuppgifter från sjukhus innebär även invändningar om att de skulle kunna utgöra ett hot mot allmänheten i situationer då exempelvis bioterrorism är en bakomliggande orsak till skadehändelserna (8). I de nordiska länderna finns förutom hälso- och sjukvårdslagstiftning även pressetiska normer och regler som är avsedda för att ge offer vid olyckor skydd mot medierna. I Norge ska detta skydd realiseras bland annat av Pressens Faglige Utvalg (PFU). Olika professionella yrkesutövare på skadeplats bland annat sjukvårdspersonal, räddningstjänst och polis har skyldighet att skydda olycksdrabbade mot medierna (5,9,10).

I samband med traumalarm då ett antal patienter utsatts för multipla skador kan läkare och ambulanspersonal få göra återupplivningsförsök (resuscitation) och bland annat HLR (hjärt-lungräddning) på skadeplatsen. I dessa fall kan journalister och fotografer vara närvarande. Däremot är oftast ej anhöriga närvarande på grund av att de själva är skadade eller ej befinner sig på plats. Flera amerikanska studier har visat att patienters anhöriga är intresserade av att få bevittna återupplivningsförsöken. Intresset för detta har ökat efter att medierna fokuserat på att det skulle kunna finnas sådana möjligheter (11). Journalister och fotografer kan även försvåra sådana försök genom att gå ivägen eller att vara alltför påträngande i sina beteenden mot prehospitala yrkesutövare på skadeplatsen. Journalister granskar även hur olika aktörer på skadeplatsen lyckats respektive misslyckats med sina insatser att rädda liv. Denna granskning kan ses som kvalitetssäkring av räddningsinsatser men även innebära en skuldbeläggning s.k. viktisering och sekundär traumatisering för såväl patienter som yrkesutövare inom det prehospitala området. Däremot är det mycket sällan som medierna utsätts för granskning av hur medierna själva uppträtt och lyckats med sin rapportering från skade- och katastrofplatser. Speciellt saknas kunskap och forskning om hur journalisters och fotografers arbetsmetoder, uppträdande och förhållningssätt på skadeplatsen upplevs av olika aktörer. Ambulanspersonalens positionering på skadeplatsen innebär att han eller hon ofta kommer ut i ett tidigt skede på skadeplatsen. Där kan mediepersonalens agerande och uppträdande gentemot patienter och olika professionella yrkesutövare särskilt uppmärksammas. I föreliggande studie fokuseras särskilt på ambulanspersonalens förhållningssätt

till medierna i utsatta situationer på skadeplatser i Norge. Föreliggande studie belyser relationen mellan pressfotografer och nyhetsjournalister samt deras relation till ambulanspersonal och patienter som utsatts för traumatiska upplevelser genom kraschvåld vid skadehändelser i trafiken.

Skadeincidens och utbredning

I Norge fanns år 2003 drygt 8 500 yrkesverksamma journalister som var medlemmar i Norsk Journalistlag (NJ). Ett betydande antal av dem var verksamma som nyhetsjournalister inom press, radio och tv. Under år 2003 fanns drygt 3 000 yrkesverksamma personer som var anställda som ambulanspersonal vid olika prehospitala enheter. I januari 2003 fanns totalt 1031 ambulansfordon registrerade i yrkestrafiken i Norge (Statens Vegvesen, 2003). Under år 2003 inträffade totalt 8087 trafikolyckor i Norge varav 1 160 personer skadades och 280 omkom. Det är oklart hur många ambulansrelaterade skadehändelser som inträffar årligen i Norge eftersom det saknas officiell statistik på området. Förutsättningarna att genomföra hälso- och riskkommunikation mellan ambulanspersonal och journalister kan ses som tämligen goda utifrån perspektivet att det handlar om relativt stora professionsgrupper.

Syfte

Syftet med föreliggande studie är att analysera de bevittningar som gjorts av ambulanspersonal på olika skadeplatser specifikt i samband med skadehändelser i trafiken. Gemensamt för dessa bevittningar är att de har ägt rum i samband med prehospitala uppdrag. Under senare år har intresset varit stort i medierna för att fotografiskt dokumentera lidande människor d.v.s. patienter på skadeplatserna genom att fotografera dem fastklämda i fordon, fastspända på bårar i och utanför ambulansfordonet och/eller ambulanshelikoptern samt på skadade personer som ännu ej blivit omhändertagna av prehospitala team. Efterfrågan och intresset för att dokumentera den lidande människan återfinns i flera länder. Under år 2003 finns flera exempel på hur patienter som blivit omhändertagna av ambulanspersonal inte har åtnjutit något förstärkt skydd mot medierna. Tabell 1 illustrerar flera skadehändelser och katastrofer under senare tid där såväl patienter som ambulanspersonal utsatts för expressiv fotodokumentation av nyhetsmedierna.

Tabell 1. Exempel på skadehändelser och katastrofer där patienter och ambulanspersonal utsatts för expressiv fotodokumentation av nyhetsmedier.

Händelse	Land	År	Döda	Fotodokumentation
Nationella erfarenheter:				
MS Slepner förlisning	Norge	1999	16	
Nordiska erfarenheter:				
Spårvagnsolyckan	Sverige	1992	13	Skadeplats
MS Estonias förlisning	Östersjön	1994	852	Katastrofplats, uppsamlingsplats
Brandkatastrofen	Sverige	1998	63	Skadeplats, ambulans
Bombexplosion	Finland	2002	7	Skadeplats, ambulans
Helikopterolycka	Sverige	2003	6	Skadeplats, ambulans
Bussolycka	Finland	2004	23	

I Finland skadades 63 personer och 7 avled i samband med en bombexplosion i ett köpcentrum. Fotografer och journalister dokumenterade händelsen bland annat genom att konstruera expressiva bilder i samband med fotodokumentation som föreställde chockade och skadade barn och ungdomar. Även vuxna personer avporträtterades i såväl chock- som skadetillstånd (12). I Ungern omkom 33 personer vid en kollision mellan en buss och ett snälltåg. Ett tiotal avlidna som ej övertäckts med filter på skadeplatsen fotograferades av ett antal pressfotografer som sedan sålde expressiva bilder till de stora internationella bildbyråerna i Europa. I Sverige störtade en räddningshelikopter i samband med en övning. Sex besättningsmän omkom varefter pressfotografer dokumenterade det prehospitala arbetet genom att fotografera en patient på en bår (Göteborgs-Posten, 2003). Dessa händelser är exceptionella eftersom de beskriver stora olyckor som tilldrar sig en stor medieuppmärksamhet. Föreliggande artikel avser att fokusera intresset på skadehändelser som inträffar specifikt i trafiken och som kan benämnas för skadehändelser i mindre omfattning än de som klassificeras som stor olycka eller katastrof.

Expressiv fotodokumentation och publicering av integritetskränkande bilder kan resultera i svåra psykiska och sociala konsekvenser för den som drabbats och för hennes anhöriga. En anmälan till Pressens Faglige Utvalg (PFU) illustrerar dessa skadeverkningar på ett tydligt vis:

”Klagen dreier seg konkret om publiseringen av førstesidebildet, som viser moren idet hun blir fraktet inn i en sykebil av redningsmannskaper. Klageren skriver: “Som du sikkert skjønner var dette en meget traumatisk opplevelse for meg som datter og for resten av familien. Saken blir ikke bedre av at avisen Varden bretter min mor utover førstesiden og kaller det nyhetsformidling. Det må da kunne gå an å være nyhetsformidler uten å grafse i folk sin død og lidelse. Jeg følte at avisen har tråkket på min mor uten tanke for noe annet enn å selge aviser. Et sted går grensen for hva medier kan tillate seg.” (13).

PFU gjorde følgende bedömning av bilden och anmälan:

”Avisen Varden brakte i januar 1998, på førstesiden, et stort fargebilde av en kvinnelig pasient som blir fraktet ut fra et sykehjem i Porsgrunn i forbindelse med en brann. Kvinnen døde senere samme dag. Kvinnens datter mener bildet innebærer et overgrep både mot moren og resten av familien. Varden mener publiseringen av bildet både var berettiget og dekkende for saken. Når kvinnen ikke er gjenkjennelig på bildet, kan ikke avisen se at presentasjonen bryter med pressens etiske regler. Pressens Faglige Utvalg mener avisen på forhånd måtte forstå at bildet av kvinnen var egnet til å vekke sterke følelser hos pårørende, selv om publiseringen fant sted mens hun ennå var i live. Utvalget konstaterer at avisen i tittel og tekst la vekt på at kvinnen var sterkt forbrent og tilstanden svært kritisk, og mener dette i seg selv tilsa særlig varsomhet med bildebruken. Utvalget viser til Vær Varsomplakatens punkt 4.1, om å legge vekt på saklighet og omtanke i

innhold og presentasjon, til punkt 4.6, der det bl.a. heter: “Ta hensyn til hvordan omtale av ulykker og kriminalsaker kan virke på ofre og pårørende”, og til punkt 4.12: “For bruk av bilder gjelder de samme aktsomhetskrav som for skriftlig og muntlig fremstilling”. Varden har brutt god presseskikk”.

Tidigare forskning har visat att det saknas kunskap om mediernas förhållningssätt och arbetsmetodik på skadeplatsen som arbetsplats (1,3,4,12,14-16).

Material och metod

Studien genomfördes under åren 2002-2003 och materialet omfattar självupplevelser som lämnats av totalt 24 yrkesverksamma personer som hade anställning som ambulanspersonal från olika regioner i Norge. Respondenterna har utvalts slumpmässigt och ett frågeformulär distribuerades till ambulanspersonal i samband med en utbildningsdag i oktober 2002. Intervjumaterialet insamlades och har därefter bearbetats statistiskt. Populationens storlek är begränsad, dock har ej avsikten varit att generalisera utifrån undersökningsresultaten utan att uppmärksamma och skapa ett vetenskapligt underlag till en fortsatt diskussion och forskning om ett viktigt forskningsområde. Undersökningspopulationen kan också sägas ha en stor spridning i flera bakgrundsvariabler som kön, ålder och yrkesverksamma år. Svarspopulationen består av 23 män och en kvinna. Medelåldern var 40,5 år (den yngsta 23 år och den äldsta 64 år). Samtliga respondenter utom en har tjänstgjort på heltid. Den genomsnittliga tjänstgöringstiden var 15 år.

Undersökningsdesignen består av en retrospektiv ansats. Respondenterna har tillfrågats i en enkätstudie som omfattade totalt 61 frågor hur de upplevt mediernas närvaro på skadplats i samband med den egna yrkesverksamheten som ambulanspersonal. Frågorna utprovades och testades i en pilotstudie där några erfarna yrkesutövare inom gruppen ambulanspersonal fick möjlighet att komplettera frågekonstruktionerna.

Under den totala tjänstgöringstidens längd hade samtliga respondenter medverkat i prehospitala insatser i samband med trafikolyckor i 3 354 fall varav 437 fall utgjordes av skadehändelser med dödlig utgång (13 procent). Uppdrag i samband med stora olyckor och katastrofer utgjordes av 128 fall (3,8 procent).

I föreliggande undersökning har även en litteraturstudie genomförts. De metodologiska begränsningar och möjligheter som här kan diskuteras utgörs av de svårigheter och den komplexitet som finns hos ambulanspersonal att ha överblick över alla skeenden på en skadeplats. Ambulanspersonalens tunnelseende innebär att han eller hon blir allt mer fokuserad på den primära uppgiften – det prehospitala omhändertagandet. Eftersom patienten alltid är i centrum för omhändertagandet har dock ambulanssjukvårdaren mycket goda möjligheter att uppmärksamma situationer och signaler då patienten utsätts för negativ stress genom exempelvis närgångna journalister

och fotografer. En del av komplexiteten kan även förklaras av att ambulanspersonalen själv är aktör och som sådan utsätts för negativa stressorer genom att pressfotografer kan inta ett expressivt förhållningssätt till händelser och objekt på skadeplatsen.

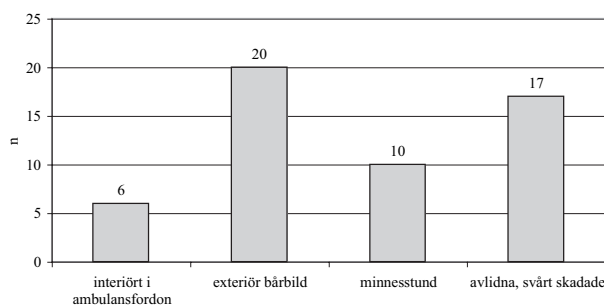
Resultat

Ett huvudresultat av rubricerade studie är att ambulanspersonalen upplever sig illa berörda av att representanter från olika nyhetsmedier finns närvarande på skadeplatser när de ska fullgöra sina professionsuppgifter – det prehospitala omhändertagandet. 46 procent (n=11) uppgav att de upplevt sig kränkta och illa berörda av att se journalister och fotografer närvarande när en skadehändelse med dödlig utgång inträffat. Särskilt påfrestande har respondenterna upplevt situationen då pressfotografer genomfört expressiva fotodokumentationer genom ett närgånget arbete och fotografering av avlidna och svårt skadade patienter men även mot dem själva som professionella yrkesutövare i mycket svåra situationer. I Figur 1 framgår olika situationer som ambulanspersonalen upplevt som särskilt påfrestande.

71 procent av respondenterna har en eller flera gånger upplevt att avlidna och svårt skadade personer avporträtterats genom ett expressivt förhållningssätt från pressfotograferna. Exteriöra bårbilder d.v.s. mediernas fotodokumentation av fastspända patienter på bårar är vanligt förekommande. 83 procent av respondenterna har vid en eller flera tillfällen upplevt denna typ av fotodokumentation.

De flesta av respondenterna som deltog i studien ville avvakta en tid innan de var beredda att möta en journalist och fotograf efter ett genomfört uppdrag. Endast tre av respondenterna i undersökningen uppgav att de genast efter ett avslutat uppdrag var beredda att möta medierna. 58 procent (n=14) ansåg att de ville avvakta minst 6 timmar efter ett avslutat uppdrag innan de var beredda att tala med en journalist och fotograf.

Trots att ambulanspersonalen i studien var återhållsamma med att möta medierna i direkt anslutning till en inträffad skadehändelse, finns ett stort intresse för hur medierna bevakar själva skadehändelsen, räddningsinsatsen och den egna professionen. 67 procent av respondenterna läser alltid nyhetsartiklar och notiser som skildrar skadehändelser i

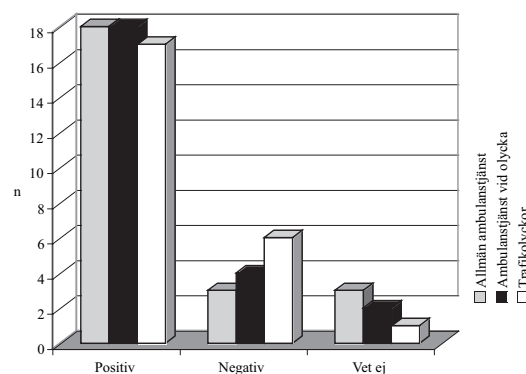
Figur 1. Ambulanspersonalens självupplevelser av förekomst av pressfotografers expressiva fotodokumentation av avlidna och svårt skadade patienter på skadeplats. Skadehändelser i trafiken (absoluta tal, n=24).

trafiken (n=16). Detta är ett intressant och viktigt resultat som även visar att ambulanspersonalen tar ansvar för vilken bild som allmänheten får av en skadehändelse. Flera av respondenterna uppgav i sina svar att de ofta kontrollerar om sakuppgifterna i en nyhetsartikel är korrekt beskrivna och återgivna av skribenten/journalisten. Denna granskning eller kontroll som ambulanspersonalen gör av de journalistiska texterna sker med andra ord först efter att texterna är publicerade. Därmed finns en uppenbar risk att nyhetsartiklarna kan vålla tredje part en betydande skada. Exempel på sådana s.k. publicitetsskador kan vara en tilltagande ryktesspridning om skadehändelsens uppkomstmekanismer och förlopp. Vidare kan en viktigmisering av drabbade offer äga rum i samband med att skuldfrågan och olika vållandeaspekter diskuteras och problematiseras. I detta fall är ett viktigt resultat i sammanhanget att patienter som skadats genom en skadehändelse i trafiken kan utsättas för en s.k. sekundär traumatisering som även kan innehålla en förstärkning av den negativa stress som kan uppstå av att pressfotograferna är alltför närgångna mot patienter som bland annat sitter fastklämda i fordon, lastas på bårar o.s.v.

Förutom att ambulanspersonalen är intresserade av mediernas rapportering av skadehändelser och katastrofer finns även ett stort intresse för hur medierapporteringen uppfattas inom den egna professionen. 75 procent (n=18) av respondenterna uppgav i enkäten att de var intresserade av hur kollegorna uppfattar mediebevakningen och hur journalister och pressfotografer agerar på skadeplats. Hur kollegorna uppfattar mediernas förhållningssätt till skadehändelser är något som de allra flesta ambulanssjukvårdare var intresserade av.

I undersökningen framkom även flera reaktioner på pressfotografernas agerande på skadeplatserna avseende extraktions- och losstagningsarbete och de störningsmoment som flera respondenter upplevt då fotograferna försvårat och till och med i en del fall förhindrat prehospitala omhändertaganden. Översikt 1 visar sammanfattande kommentarer från respondenterna i undersökningen.

Det sker ett aktivt och medvetet preventionsarbete i och med att ambulanspersonalen reflekterar över den medierapportering av

Figur 2. Ambulanspersonalens självvärdering av medierapporteringen av allmän ambulanssjukvård, ambulanssjukvård vid skadehändelser i trafiken samt bevakningen av skadehändelser i nyhetsmedierna år 2002 (absoluta tal, n=24).

Översikt 1. Ambulanspersonalens reaktioner på expressiv fotodokumentation och dess störning på extrikations- og losstagningsarbeite respektive prehospitalt omhändertagande av patient på skadeplats efter inträffade skadehendelser i trafikken. Förhållanden i Norge.

Kommentarer:	Upplevda störningar i:	
	Extrikationsarbeite på skadeplats	Prehospitalt omhändertag.
"fotografering av fastklämd patient i fordon"	X	X
"tatt vekk fokuset på ulykken, p.g.a. jag måtte tenke på journalisten/fotografens sikkerhet"	X	X
"står i veien, er uholdig i enkelte tilfeller"	X	X
"holdt på med HLR – da journalist ba meg flytte slik at han kunne få tatt bilde"		X
"gått i veien for meg, emosjonelt opphisset pasienter"	X	X
"pasientbeskyttelse, egensikkerhet og arbeidsvern"	X	X
"det kan vare en "stressfaktor" for pasienter, innsatspersonell – lesere/seere – vil de se detta?"	X	X
"folk trenger ikke å se dette til stadighet. Det får negativ invirkning på dem"	X	X

skadehendelser som press, radio og tv gjennomfør. Genom att konstruere en nyhet kan medierna på egen hand avgjøre i hvilken utstrækning som ett skadepreventivt lærande kan komme till stånd. Nyhetskonstruktionen i sig innebær att journalisten har en egenkontroll og dermed tolkning om vad som har hânt på en skadeplats. Snabba direktreporteringar från skadeplatsen ska gjennomføres av främst tv- og radioreportrar egna iakttagelser og kânslostâmning. Ambulanspersonalen tillhør en av de yrkesutjvare som først under ett senere skede kan ta del av vad som framkommit i medierapporteringen. Intresset att ta del av rapporteringen og læsa om de spesifikke skadehendelserna som ambulanspersonalen sjâlvupplevt under tjenstgjoringen är dârfjor stort. Samma fjorhållande gjâller även i de fall en kollega har arbeitat på en skadeplats.

De respondenter som medverkat i studien fjoreslår flera konkrete åtgjarder som kan vidtas fjor att reducere skadeverkningsarna med pressfotografer som strâvar efter att fotografer skadade og avlidna personer på skadeplater. En fjorsta åtgjard är utbildningsinsatser fjor såvâl journalister og fotografer. Flera respondenter oppger i sina svar att det är viktigtt att nyhetsmedierna fjokuserar bevakningen på sådana fjorjor og åmnen som hittills är ouppmârksammade. En respondent uttrykker saken att det är viktigtt att medierna ser "hva vi egentlig gjjor. Ikke bara trjoste og baere". Flera av ambulanspersonalen opplever att deras profession ej oppmârksammas ur ett helhetsperspektiv. Annan ambulanspersonal anser att det är viktigtt att kompetensfjorjorna bevakas i medierna eksempelvis hot og våld som riktas mot ambulanspersonal. Åven fjorjor som stress, beredskap, kunnskap og konstruktiva omtalanden i nyhetsrapporteringen har betydelse fjor ambulanssjukvården anser flera respondenter.

En majoritet av respondenterna var interesserte av att fjå læsa om den skadehendelse som de sjâlva arbeitat med i pressen. Det fanns en stark motivation hos dem att fjå veta hvilken informasjon som allmânheten via medierna fjått av sjâlva hendelsen. Det var åven viktigtt fjor ambulanspersonalen att fjå del av medierapporteringen i efterhand som ett led i den egne bearbejtningen, debriefingen og återhâmningen av det prehospitala oppdraget. En majoritet av respondenterna ansjått att medierna har unika mjogliheter att beskrive og dârmmed fjormedla viktig kunnskap og insikt om skadepreventions betydelse, skadehendelsens oppkomstmekanismer og konsekvenser. Ambulanspersonalens oppfatninger om ett skadepreventivt lærande i medierna framgjår av Översikt 3

Översikt 2. Ambulanspersonalens motivationsfaktorer fjor att læsa nyhetsartiklar, notiser og reportage om sjâlvupplevt prehospitalt arbeite i samband med skadehendelser i trafikken. Förhållanden i Norge.

"for og fjå med helheten"
 "for å se hvordan den er omtalt av avisen"
 "se hva journalisten har oppfattet, fjått opplysninger om"
 "om det er sannhet i innholdet"
 "se hvordan andre oppfattet ulykken i forhold til meg/annet perspektiv"
 "for å se om jeg kan kjenne meg igjen i det som skjedd"
 "for å se vinkling og sannhet i forhold til virkelighet"
 "for å se om de gjengir ulykken slik som den i virkeligheten var"
 "se om det stemmer det som blir skrevet"
 "for å skaffe meg selv flere opplysninger, kanskje et ledd i debriefing også for å se om media har gjitt korrekt info"
 "om det stemmer med det du har opplevd"

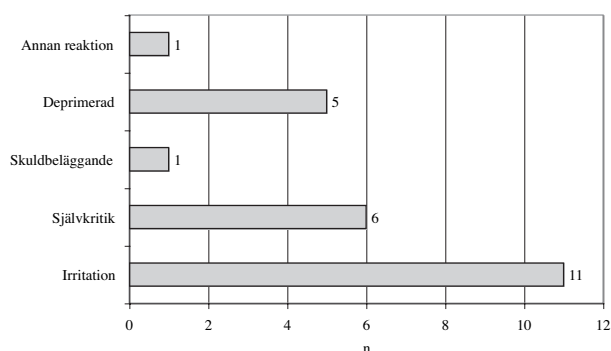
Översikt 3. Ambulanspersonalens sjâlvupplevde prehospitala arbeite i samband med skadehendelser i trafikken og oppfatning om skadepreventivt lærande i medierna. Förhållanden i Norge.

"Hur kan medier arbeite mer preventivt?"
 "jppna fjor dialog med resurserna"
 "fortelle sannheten, søke informasjon hos ambulanssetjenesten"
 "fjokusere på ulykkesårsak, fjokusere på bruk av belte/hjelm, vei standard, risiko grupper"
 "holde avstand"
 "fjokusere på fart og hendelsesforløp"
 "ved å publisere ulykker (bilder, tekst) slik at de kan virke forebyggende på publikum"
 "skrive ting slik det er, rette seg etter det de fjått beskjed om, vær åpen mot oss"
 "generell info om grunner til ulykken, statistikker og skadeomfang"
 "fjokusere mer på årsaken til ulykken og hvilke konsekvenser det fjår fjor familie, venner og samfunn"
 "ta tak i aktuelle problemstillinger, samarbeide med rednings- innsatspersonell/organisasjoner"
 "fjå frem sannheten rundt hendelsen, som dessverre kan gå utjvover de involverte"

nedan.

Diskussion

Ambulanspersonal befinner sig liksom pasienter på skadeplats i en mycket kânselig og utsatt position på en skadeplats. Ambulanspersonalen utsâtt for sterke sinnesintrykk og negativ stress i samband med utfjorandet av det prehospitala arbeitet. Pasienten som skadats svårt i en bilolycka utsâtt åven fjor sterke stressorer når medier d.v.s. journalister og fotografer finns dâr og dokumenterer såvâl lidande som ett avansert og tidskrävande rjådningsarbeite. Studien har visat att det finns en opppenbar risiko fjor att pressfotografer fjorstjarker den negativa stressen hos såvâl ambulanspersonal og de pasienter som finns på skadeplatsen. I några fall har åven pressfotograferna fjorsvårat eller till og med hindrat rjådningsinsatserna genom

Figur 3. Ambulanspersonalens självupplevelser av psykiska reaktioner i de fall då medierna rapporterat om fel och brister i räddningsinsatsen (absoluta tal, n=24).

sitt expressiva arbete. En allvarlig incident som framkom i undersökningen beskrevs av en respondent då denne uppmanats av en pressfotograf att upphöra med HLR-insats av en patient för att fotografen skulle kunna fotografera bättre. Mot bakgrund av dessa resultat finns det all anledning att här diskutera skadepreventiva åtgärder utifrån de erfarenheter som förmedlats av ambulanspersonal. En konkret åtgärd skulle kunna vara att förstärka utbildningen av ambulanspersonal.

Rubricerad studie visade att en majoritet av respondenterna ej kände till sina rättigheter att anmäla nyhetspubliceringar (text respektive bild) av en skadehändelse till PFU. Ingen av de tillfrågade hade under sin praktiska yrkesverksamhet som ambulanssjukvårdare anmält en text- eller bildpublicering till PFU. Delvis skulle detta kunna förklaras av att många ej känner till denna rättighet. Förutom att flera respondenter i sina svar återger att de känt sig kränkta av mediernas närvaro på skadeplatsen, har de alltså ej anmält dessa händelser. Eftersom de ej heller känt till sin rättighet att klaga till PFU, så har de heller ej haft möjlighet att i ett senare skede stödja eller berätta för patienten om dessa möjligheter om en kränkning av den personliga integriteten eller ett ofredande ägt rum på skadeplatsen, i ambulansfordonet eller vid ankomsten till sjukhuset. För att öka kunskapen om PFU som etisk klagoinstans skulle det inom hälso- och sjukvården särskilt inom ambulansverksamheten, kunna ordnas information om PFU som instans, dess uppgift och funktion. Som komplement till detta skulle PFU kunna på egen hand ansvara för att sprida mer kunskap om den egna pressetiska granskningsverksamheten. Professionella yrkesutövare inom hälso- och sjukvården skulle även kunna bistå PFU med kunskap om vilka skaderisker i form av sekundär traumatisering som en medienärvaro och medierapportering kan innebära för den enskilde patienten. Eftersom de patienter och anhöriga som anmäler en kränkning (text- och bildpublicering av en skadehändelse) till PFU inte är anonymiserande utan offentliggörs med namn bland annat i PFU: s databas som finns tillgänglig på Internet (PFU: s website), skulle en konfidentiell handläggnings- och bedömningsförfarande öka såväl rättssäkerheten som tryggheten för patienten och de närstående. Detta skulle kunna leda till skadereducerande vinster till exempel genom en minskad risk för sekundär traumatisering och viktimisering hos patienten. En ökad konfidentitet och en utökad information

om PFU skulle även kunna befrämja och ge ökade möjligheter för såväl patienter som ambulanspersonal att anmäla en incidentrapportering i pressen. Avslutningsvis skulle ambulanspersonal och ansvariga inom ambulansverksamheten i större utsträckning än idag kunna ta initiativ till att anmäla s.k. medieincidenter till operativt ansvariga nyhetschefer inom press, radio och television men även till Norsk Journalistlag som har möjlighet att på sikt förbättra och förändra kunskapssynen hos journalister och fotografer.

Den kunskap som kommer fram i studien kan även utgöra ett underlag för fortsatt forskning och diskussion om relevansen och framtida möjligheter att använda prehospital fotodokumentation – EMS-photography. Det är även viktigt att diskutera det etiska förhållandet mellan EMS-fotografer v/s mediernas pressfotografer. Det finns en fara i en alltför okritisk hållning mot EMS-fotograferna eftersom de kan komma att insamla ett mycket expressivt bildmaterial föreställande patienter i särskilt utsatta situationer. EMS-fotograferingen kan i sådana lägen riskera att stimulera och därmed ge legitimitet åt mediernas pressfotografer att bli ännu mer expressiva i sitt förhållningssätt på skadeplatsen. Under senare år har hot och våld som riktats mot ambulanspersonal och pressfotografer på skade- och katastrofplatser uppmärksammats i olika sammanhang. Här finns fog för att noga undersöka i vilken utsträckning som hot och våld kan uppkomma på skadeplats då pressfotografer och ambulanspersonal tillsammans fotograferar patienterna. EMS-fotografering skulle även kunna riskera att ambulanspersonal inte längre eller i mindre utsträckning blir observanta på mediernas expressivitet och uppträdande på skadeplatsen på grund av att de själva får ytterligare ett uppdrag (fotodokumentationen) att utföra. Dessa frågor borde ytterligare bli belysta i den fortsatta forskningen om fotodokumentationens fördelar och nackdelar i ett patientperspektiv. Rubricerad studie omfattar endast självupplevelser av ett mindre antal respondenter. Det är därför svårt att generalisera utifrån undersökningens resultat och det har heller inte varit avsikten med studien. I framtiden skulle det därför vara av vikt att genomföra en nationell studie med en större undersökningspopulation.

Slutsatser

Nyhetsmediernas fotodokumentation på skade- och katastrofplatser blir i regel föremål för diskussion om huruvida denna mediebevakning är intressant för allmänheten eller ej. Hursomhelst innehåller fotodokumentation oavsett om det är pressfotografer eller ambulanspersonal som genomför s.k. EMS photography, svårbedömda legala och etiska implikationer. De bedömningar som ska göras på skadeplatsen handlar naturligt om patientens traumatiska tillstånd, hennes integritet och de närståendes rätt till skydd från närgångna fotografer och journalister. Det finns flera risker med en expressiv och närgången fotodokumentation av patienter på skadeplats. Några av dessa risker är att det prehospitala omhändertagandet av patienten kan avbrytas eller förhindras. Nyhetsmedierna kan även bidra till att förstärka den negativa stress som såväl

patienter som ambulanspersonal utsätts för på en skadeplats. För det tredje kan en expressiv fotodokumentation eller försök till expressiv mediebevakning ge uppkomst till irritation, aggression och till och med allvarliga konflikter mellan professionella yrkesutövare på en skadeplats. Genom att dokumentera mediernas rapportering av en olycka kan ambulanspersonal i efterhand göra en incidentrapportering av de avvikelser som man har upplevt på platsen. I efterhand skulle även fotografer, journalister och ambulanspersonal kunna träffas exempelvis vid ett särskilt utbildningstillfälle för att diskutera såväl hinder som möjligheter med fotografering och nyhetsrapportering på en skadeplats.

Acknowledgement:

Tack till Ambulansforum och Norsk Luftambulans som bidragit med stöd i genomförandet av rubricerad undersökning. Tack också till Kjell Løvik, Daglig leder, Nordisk Beredskap AS og Nasjonalt kompetansesenter for Samfunnssikkerhet i Steinkjer, Norge, för kommentarer och stöd. Noral Berg vid Statens Vegvesen i Oslo har bidragit med värdefull ambulansstatistik.

Referenser

8. Cochran B. Reporters lose access to medical information. New regulations will cripple reporters covering accidents, terrorism and other disasters. Radio-Television News Directors Association & Foundation, April 2003 Communicator.
14. Englund L. Medier på olycksplatsen: en studie av samspel mellan journalister och räddningspersonal under arbete i kris. FoU-rapport. Karlstad: Räddningsverket 2002.
11. Grice AS, Picton P, Deakin CDS. Study examining attitudes of staff, patients and relatives to witnessed resuscitation in adult intensive care units. *Br J Anaesth* 2003; **91**: 820-824.
9. Johansson T. Vårt jobb är att skydda offren mot fotograferna. *Sirenen – Räddningsverkets tidning* 1997; **8**: 37.
5. Lennquist S. Katastrofmedicin. Andra upplagan. Stockholm: Liber 2002.
10. Lundälv J. Det talande offret. Journalistik vid olyckor och katastrofer. Andra utökade och reviderade upplagan. Gävle: Meyers 2001.
15. Lundälv J. Pressen, en venn idag, i morgen en fiende? Krisejournalistikk innenfor prehospitaletsetjeneste. Rask og kritisk informasjon samt informasjonsintensitet på ulykkessted. Föredrag vid den norska nationella ambulanssjukårdarkonferensen "Ambulans 2002" i Storefjell, Gol, 9-11 oktober 2002.
4. Lundälv J. Enskildes integritet och rättssäkerhet gentemot massmedier på skadeplatser – en forskningsöversikt av rättsregler, etik och normer. Nordisk Försäkringstidskrift, *Scandinavian Insurance Quarterly* 2003; **2**: 165-173.
12. Lundälv J. Bakom den grumliga linsen – ett förslag till mentorskap inom krisjournalistik. Universitas Helsingiensis, *University of Helsinki Quarterly* 2003; **3**: 36-37.
1. Lundälv J, Björnstig U. Hur rapporterar svenska massmedier skadehändelser i trafiken? En retrospektiv studie av tidningspress och dess bevakning av skadehändelser och prevention. *Scand J Trauma Emerg Med* 2003; **11**: 184-192.
3. Lundälv J, Björnstig U. Rapportering av skadehändelser till medier – svårt för akutläkare. Standardformulär hjälper i den juridiska djungeln av tolkningsmöjligheter. *Läkartidningen* 2004; **19**: 1724-1728.
22. Lundälv J. Omvårdnad och omsorg i massmedia – professionella mediemöten. Lund: Studentlitteratur 2004.
6. Lundälv J. Patienters och anhörigas upplevelser av kränkande kommunikation. En retrospektiv studie av patient-anmälningar efter medierapportering av skadehändelser och trauma. *Scand J Trauma Resusc Emerg Med* 2004; **12**: 166-170.
7. Papper B. Local Television News Study of News Directors and the American Public. Journalism Ethics Project. The Radio and Television News Directors Foundation (RTNDF) 2003.
13. Pressens Faglige Utvalg 1998. PFU-SAK NR 98-024.
2. Schyllander J. Medias rapportering och allmänhetens kunskap om olyckor. Nationellt Centrum för erfarenhetsåterföring från Olyckor (NCO). Karlstad: Räddningsverket 2003.

Anbefalt litteratur

- Andreasson J, Jonsson A, Suserud BO, Åström S. Ambulance personnel should take pictures at the site of accidents! *Läkartidningen* 2001; **98**: 3162-3163.
- Breck T. Riskkommunikation – dialog med det osäkra. Stockholm: Natur och Kultur 2002.
- Carley S, Mackway-Jones K, Donnan S. Major incidents in Britain over the past 28 years: the case for the centralised reporting of major incidents. *J Epidemiol Community Health* 1998; **52**: 392-398.
- Christianson SÅ. Traumatiska minnen. Stockholm: Natur och Kultur 2003.
- Geard E. Oppringt av NRK i ambulansen. Journalisten, 21 september. Utgitt av Norsk Journalistlag 2000.
- Lundälv J. Förmåga till välfärd. Trafikskadades upplevelser och liv – ett drama om bemästring. Stockholm: Bokförlaget Fischer & Co. Socialpolitiska institutionen, Helsingfors universitet. Doktorsavhandling i socialpolitik/socialt arbete, 1998.
- Lundälv J. "Still alive in media – Public health problem on newsbills or items". Oral presentation, 6th of March 2000, 5th World Conference Injury Prevention and Control, New Delhi, India.
- Lundälv J. Katastrofjournalistik och skadeprevention – en fråga om kunskap, etik och arbetsmetoder. INCITAMENT nr 6, årgång 9, 2000: 485-489.
- Lundälv J. Talesmannen. Mediapraktika för hjälpare. Gävle: Meyers 2000.
- Lundälv J. Terrorbomben i Myyrmanni – exempel på mediernas bristande hänsyn mot barn i utsatta situationer. Tidskriften DIALOGI. (Journal published by the National Research and Development Centre for Welfare and Health (STAKES) in Finland 2002.
- Lundälv J. Bioterrorism och media – en guide om säkerhet och beredskap. Gävle: Meyers 2004.
- McClenathan BM, Torrington KG, Ueyhara FT. Family Member Presence During Cardiopulmonary Resuscitation: A Survey of US and International Critical Care Professionals. *Chest* 2002; **122**: 2204-2211.
- Norsk Presseforbund. Vær Varsom. Etsiske normer for pressen (trykt presse, radio, fjernsyn og nettpublikasjoner). Vedtatt av Norsk Presseforbund 2002.
- Sharpe D. I Wish I Had a Camera. Legal & ethical implications of EMS photography. *JEMS* 2002; **27**: 76-82.
- Suserud BO. Photo documentation on the scene of the accident – a complete to the ordinary documentation, *Prehospital Disaster Med* 2001; **16**: 74.
- Sontag S. Regarding the Pain of Others. New York: Farrar, Straus & Giroux 2003.
- Wolters S. Medieuppbud rundt de sørjande: "Alla sprang som råttor". Journalisten 5-11 november 1998.